

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор

2019 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Дискусійні аспекти проблеми соціально-політичного розвитку Римської імперії III ст. н.е.
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти

галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»

спеціальність: 032 «Історія та археологія»

вид дисципліни: вибіркова

історичний факультет

2019 / 2020 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

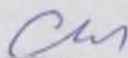
«21» червня 2019 року, протокол № 6

Розробник програми: Сергєєв Іван Павлович, д. і. н., професор, професор кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

Програму схвалено на засіданні кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

Протокол від «6» травня 2019 р. № 9

Завідувач кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

(підпис)

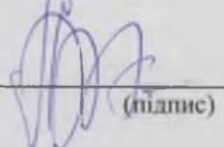
Сорочан С.Б.

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією історичного факультету

Протокол від «14» червня 2019 р. № 8

Голова методичної комісії

(підпис)

Тумаков О.І.

(прізвище та ініціали)

1.1. **Мета** викладання навчальної дисципліни: ознайомити аспірантів зі станом вивчення сучасними істориками складної проблеми історії Стародавнього Риму – соціально-політичного розвитку Римської імперії в III ст. н. е., зосередивши увагу на тих її аспектах, які неоднозначно трактуються в історіографії. У спецкурс включено матеріали суміжних дисциплін – історії, філософії, соціології. Спецкурс розрахований на аспірантів-істориків, які мають загальні уявлення про історію стародавнього світу, історію Стародавнього Риму.

1.2. Основні **завдання** вивчення дисципліни

Викладання спецкурсу «Дискусійні аспекти проблеми соціально-політичного розвитку Римської імперії у III ст. н. е» для підготовки докторів філософії передбачає:

- ознайомлення з джерелами та літературою;
- знання поглядів сучасних антикознавців щодо низки питань соціально-політичного розвитку Римської імперії у III ст. н.е.;
- формування критичного підходу до поглядів дослідників щодо окремих аспектів проблеми.

1.3. Кількість кредитів: 5

1.4. Загальна кількість годин: 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
3-й	3-й
Лекції	
30 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
-	-
Лабораторні заняття	
-	-

Самостійна робота	
80 год.	-
Індивідуальні завдання	
10 год.	

1.6. Заплановані **результати** навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні досягти таких результатів навчання і отримати:

- здатність аналізувати основні поняття і терміни з теми спецкурсу;
- здатність аналізувати історичні джерела з історії Римської імперії;
- здатність використовувати навички конкретно-історичного аналізу античної цивілізації;
- знання щодо питань теми, які є дискусійними.

Загальні компетентності

- Здатність рецензувати публікації та презентації, а також брати участь у міжнародних наукових дискусіях, висловлюючи та відстоюючи свою позицію.
- Здатність визначати відповідні задачі та окреслювати їх так, щоб просувати та трансформувати наукові знання та розуміння.
- Знання стандартів та типу мислення, необхідних для наукового дослідження та опублікування його результатів, зокрема критична обізнаність та інтелектуальна чесність.
- Здатність організувати набуття теоретичних та практичних інструментів, скеровуючи зусилля та об'єднуючи результати різних досліджень та аналізів, представляючи остаточний результат до визначеного кінцевого терміну.
- Співпраця в місцевому та міжнародному середовищі, щоб завершити спеціальні завдання, пов'язані з дисципліною (збирання та опрацювання даних, розвиток аналізу, подання та обговорення результатів).

Фахові компетентності

- Здатність визначати, отримувати, аналізувати та поєднувати інформацію з різних джерел, документів та текстів для розгляду відповідних історичних задач.
- Знання ресурсів, доступних для дослідження в спеціальній історичній області та суміжних областях.
- Розуміння та здатність застосовувати на практиці принципи спільного дослідження в історії, соціальних та гуманітарних науках.

Плановані результати навчання

- Здатність об'єднувати (синтезувати) та обговорювати нещодавні публікації в межах та поза областю дослідження.
- Здатність використовувати критичні знання в громадській сфері, що підтверджено публікацією принаймні однієї оглядової статті та статті - огляду книги.
- Здатність детально розробляти та презентувати переконливо групі кваліфікованих дослідників добре обґрунтований план дослідження для розв'язання важливої задачі.
- Здатність завершити розширений оригінальний результат дослідження, що ґрунтується на критичному розгляді джерел та забезпечений необхідним науковим апаратом – таким, як нотатки, бібліографія та публікація відповідних документів.
- Здатність презентувати результати дослідження в науковому та ненауковому контекстах, усно та письмово, у формі наукових семінарів, наукових зустрічей та громадських ініціатив (соціально орієнтовані робочі зустрічі).
- Здатність підбирати матеріал для преси, об'єднання інформації з питань викладацько-професорських ініціатив, публікувати їх в пресі чи на веб-сторінці.
- Здатність ефективно планувати час для отримання необхідних результатів.
- Здатність знаходити, аналізувати та об'єднувати корпус документів з різних архівів та джерел у результуючій дисертації та в попередньому дослідженні.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Тлумачення терміну «криза» у сучасному антикознавстві, характер, хронологічні межі, особливості розвитку кризи III ст. у Римській імперії.

Тема 1. Предмет та завдання спецкурсу, джерела зі спецкурсу, висвітлення проблем спецкурсу в історіографії.

Тема 2. Погляди сучасних антикознавців відносно характеру, хронологічних меж, особливостей розвитку кризи III ст. у Римській імперії.

Розділ 2. Питання щодо провінційного сепаратизму, масштабів виступів низів населення Римської імперії у III ст. н.е., підсумків подолання кризи.

Тема 1. Проблема провінційного сепаратизму у Римській імперії в III ст. н.е.

Тема 2. Масштаби виступів нижчих верств населення імперії в період кризи III ст.

Тема 3. Результати подолання кризи III ст. та місце періоду кризи в історії Римської імперії: погляди сучасних антикознавців.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1.												
Тема 1. Предмет та завдання спецкурсу, джерела зі спецкурсу, висвітлення проблем спецкурсу в історіографії.	26	6				20						
Тема 2. Погляди сучасних антикознавців відносно характеру, хронологічних меж, особливостей розвитку кризи III ст. у Римській імперії.	27	7				20						
Тема 3. Проблема провінційного сепаратизму у Римській імперії в III ст. н.е.	27	7				20						
Разом за розділом 1	80	20				60						
Розділ 2.												
Тема 1. Масштаби виступів нижчих верств населення імперії в період кризи III ст.	35	5				30						
Тема 2. Результати	35	5				30						

подолання кризи III ст. та місце періоду кризи в історії Римської імперії: погляди сучасних антикознавців												
Разом за розділом2	70	10			60							
Усього годин	150	30			120							

4. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількістьгодин	Форма контролю
1	Тлумачення терміну «криза» в історичній та філософській літературі.	17	Індив. співбесіда
2	Оцінка правління імператора Галлієна в антикознавстві.	17	Індив. співбесіда
3	Зміни у збройних силах Римської імперії в III ст. н.е..	17	Індив. співбесіда
4	Стан фінансів Римської імперії в період кризи III століття.	17	Індив. співбесіда
5	«Солдатські» та «сенатські» імператори в період кризи III століття.	17	Індив. співбесіда
6	Вплив результатів подолання кризи III століття на роль окремих верств населення імперії в її політичному житті.	17	Індив. співбесіда
7	Розробка проблеми кризи III століття в антикознавстві XXI ст.	18	Індив. співбесіда
	Разом	120	

5. Індивідуальні завдання

Написання письмової роботи (есе, аналітична довідка, наукова стаття).

6. Методи контролю

Поточний контроль

- Оцінювання ступеню активності аспірантів та якості їх виступів з доповідями та коментарів при проведенні дискусій на практичних заняттях.

- Оцінювання індивідуальних завдань (есе, аналітична довідка, наукова стаття).

- Перевірка індивідуальних завдань (есе, аналітична довідка, наукова стаття).

Підсумковий контроль (іспит)

- Перевірка розуміння аспірантами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.

7. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні										Залікова робота	Сума
Розділ 1				Індивідуальн е Завдання 1	Розділ 2			Індивідуальн е Завдання 2	Разом		
T1	T2	T3	T4		T5	T6	T7				
3	3	2	3	20	3	3	3	20	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Примітка. Отримання протягом семестру 20 балів є необхідною умовою допуску аспіранта до підсумкового семестрового контролю.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	зараховано
70-89	Добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

8. Оцінювання знань із спецкурсу “Дискусійні аспекти проблеми соціально-політичного розвитку Римської імперії у III ст. н. е”

Формами організації навчального процесу: лекційні, практичні, семінарські та індивідуальні заняття, всі види практик та консультацій, виконання самостійних завдань аспірантів та інші форми і види навчальної, науково-дослідницької діяльності аспірантів.

Контроль успішності під час навчання на історичному факультеті здійснюється за 100-бальною шкалою наведеною у таблиці

Проміжний контроль – форма оцінювання якості системного засвоєння аспірантами матеріалу шляхом проведення контрольних робіт з кількох взаємопов’язаних тем або усього курсу.

Проміжний контроль може бути у вигляді:

- тестів;
- письмових завдань;
- письмових завдань із усним захистом.

На заліку аспірант має можливість набрати максимально 40 балів.

Критерії оцінювання роботи аспірантів на семінарських заняттях:

максимальна кількість балів за всі контрольні дорівнює $5 \text{ балів} \times 13 = 65 \text{ балів}$.

5 балів – красномовний виступ, риторично грамотний за усіма параметрами оцінювання, аспірант має творчий доробок оратора, єдність етосу, пафосу і логосу;

4 бали – логічний виступ, інформаційноповний, продуманий;

3 бали – виступ за темою з частковими порушеннями параметрів красномовства, тематичними помилками;

2 бали – формальний виступ з намаганням викласти тему;

1 – зауваження, доповнення;

0 – пасивна присутність;

максимальна кількість балів за усі виступи: $5 \times 13 = 80 \text{ балів}$.

Критерії оцінювання контрольних робіт:

максимальний бал – 20.

максимальна кількість балів за всі контрольні дорівнює $20 \text{ балів} \times 2 = 40 \text{ балів}$.

5–6 балів – повна відповідь, самостійне творче мислення з теми;

3–4 бали – в цілому правильна, лаконічна відповідь;

2 бали – часткова відповідь на питання;

1 бал – обмежено фрагментарна відповідь, формальна.

Критерії оцінювання відповідей на залікові питання:

повна розгорнута відповідь – 40 балів;

розгорнута відповідь з незначними помилками – 30 балів;

неповна відповідь на питання – 20 балів;

відповідь з суттєвими помилками – 10 балів;

неправильна відповідь чи відсутність відповіді – 0 балів.

9. Рекомендована література

1. Аврелий Виктор С. О Цезарях: Пер. с лат. В. С. Соколова // Римские историки IV века / Под ред. М. А. Тимофеева. – М.: Российская полит. энциклопедия, 1997. – С. 77 – 125.
2. Авторы жизнеописаний Августов: Пер. с лат. С. П. Кондратьева / Под ред. А.И. Доватура // ВДИ. – 1958. – №3; 1958. - №4; 1959. – №1 – 4; – 1960. - №1.
3. Всемирная история: В 10-ти т. Т. 2 / Под ред. С. Л. Утченко и др. – М.: Госполитиздат, 1956. – 899 с.
4. Геродиан. История императорской власти после Марка: Кн. I–VIII: Пер. с лат. Ю. К. Поплинского и др. // ВДИ. – 1972. – №4; 1973. – №1.
5. Дьяков В. Н. Социальная и политическая борьба в Римской империи в середине III в. // ВДИ. – 1961. – №1. – С. 84 – 107.
6. Колосовская Ю. К. Рим и мир племен на Дунае. I – IV вв. н. э. – М.: Наука, 2000. – 288 с.
7. Мишина З. Выступление Максимиана и позиция сената // ВДИ. – 1938. - №3. – С. 133 – 146.
8. Моммзен Т. История Рима. Т. 5. Провинции от Цезаря до Диоклетиана: Пер. с нем. Под ред. и с предисл. Н. А. Машкина. – М.: Изд-во иностранной лит-ры, 1949. – 631 с.
9. Петречко О. Суспільно-політичний розвиток Римської імперії в I – на початку III ст. н. е. – Львів, 2009.
- 10.Сергеев И. П. О военных реформах в Римской империи в конце II-III вв. н. э. // Вестн. Харьк. ун-та. – 1992. – №363. – С. 73–82.
- 11.Сергеев И. П. Социальные и идеологические предпосылки кризиса III века в Римской империи // Социальные структуры и социальная психология античного мира. Доклады конференции. – М., 1993. – С. 147–150.
- 12.Сергеев И. П. О масштабах выступлений низов населения Римской империи в период кризиса III века // Вісн. Харк. держ. ун-ту. – 1997. – №396. – С. 8–14.
- 13.Сергеев И. П. К вопросу о трактовке понятия «кризис» в философии и антиковедении // Античный мир. Византия: К 70-летию профессора В. И. Кадеева (Сб. науч. трудов).– Харьков: АО «БизнесИнформ», 1997. – С. 205–213.
- 14.Сергеев И. П. Особенности политической ситуации в Римской империи в 275–276 гг. н. э. // Вісн. Харк. ун-ту. – 1998. – №413. – С. 69–76.
- 15.Сергеев И. П. Римская империя в III веке нашей эры: Проблемы социально-политической истории. – Харьков: Майдан, 1999. – 223 с.

- 16.Сергеев И. П. О «классификации» правителей Римской империи периода кризиса III века // Вісн. Харк. ун-ту.– 2000. – № 485. – С. 32–39.
- 17.Сергеев И.П. Рим и Пальмира в III веке н.э. // Вісн. Харк. ун-ту. – 2001.– № 526. – Історія. – Вип. 33. – С. 21–30.
18. Сергеев И.П. Внешнеполитический фактор в истории кризиса III века в Римской империи // Вісник Харк. ун-ту. – 2002. – №566. – Вип. 34. – С. 28–34.
19. Сергеев И. П. Проблема кризиса III века в Римской империи в «западном» антиковедении конца XX–начала XXI вв. // Древности. – 2013. – С. 304–310.
20. The Cambridge Ancient History. Second edition. Vol. XII: The Crisis of Empire, A.D. 193–337 / Ed. by A. Bowman, P. Garnsey, A. Cameron. – Cambridge: Cambridge university press, 2008. – 899 p. Электронный ресурс. Режим доступа: https://www.academia.edu/5181367/Cambridge_Histories_Online_Cambridge_University_Press_2008?email_work_card=view-paper.
- 21.Christ K. Geschichte der römischen Kaiserzeit: Von Augustus bis zu Konstantin / K. Christ. – München: Beck, 1988. – IX, 869 S.
- 22.Kolb F. Rom. Die Geschichte der Stadt in der Antike / F. Kolb. – München: G.H. Beck Verlag, 1995. – 783 S.
- 23.Millar F. The Emperor in the Roman World (31 B. C.– A. D. 337).– Ithaca; New York: Cornell university press, 1977.– XVI, 657 p.
24. Speidel M. A. Sold und Wirtschaftslage der römischen Soldaten // Speidel M. A. Heer und Herrschaft, Stuttgart 2009, S. 407–437. Электронный ресурс. Режим доступа: https://www.academia.edu/1483844/Sold_and_Wirtschaftslage_der_roemischen_Soldaten.

Інформаційні ресурси

www.ancientrome.ru – сайт, присвячений історії Стародавнього Риму (антична література російською мовою, сучасні наукові роботи, присвячений історії Стародавнього Риму);

<http://www.hist.msu.ru/ER/sources.htm> – історичні джерела в російському перекладі, колекція посилань історичного факультету Московського державного університету імені М. В. Ломоносова.

www.centant.pu.ru – центр антиковедення Санкт-Петербурзького державного університету

http://vlib.iue.it/history/europe/ancient_rome/index.html – огляд усіх сайтів, присвячених історії Стародавнього Риму (англ. мовою).

www.perseus.tufts.edu – тексти античних авторів (як в перекладі на англійську, так і в оригіналі), папіруси, археологічний матеріал.

PerseusDigitalLibrary <http://www.perseus.tufts.edu/hopper> – високопрофесійний англійський сайт, на якому розміщені джерела давньогрецькою і латинською мовами. Для користувача надана унікальна можливість перевірити переклад (англ. мовою) і граматичну форму кожного слова. На сайті подано повний каталог збірок папірусів в Інтернеті, а також значна кількість переважно англійських досліджень.

The Green Library <http://www.stormloader.com/cactus/all.htm> – тексти античних і середньовічних творів латинською і грецькою мовами.

The Latin Library <http://www.thelatinlibrary.com> – найповніше інтернет-зібрання текстів стародавніх і середньовічних авторів латинською мовою].